

Orgaan van de „Vereniging Vrienden van het Zaanse Huis”

Verschijnt 3-maandelijks

*Administratie: Zonnewijzerspad 8, Zaanse Schans
Redactie: Parkstraat 44, Zaandam*

Juni 1981 No. 78

Nieuw leven voor oud familiehuus

Een zonnige voorjaarsochtend in het jaar 1981. De bomen lopen uit in zachte groene tinten. Nauwelijks een mens op straat. De huizen in groen-wit met rode daken, een wolkenlucht weerspiegeld in de sloot . . . Westzaan op z'n mooist! Nog is het stil in en om het huis aan de Allanstraat, maar al een paar uur later is daar een bedachtzame en gestadige bedrijvigheid en vormt zich onder de handen van aannemer en eigenaar het produkt van vele uren denken, overleggen, wikkelen en wegen: het voorouderlijk huis van de familie Tip wordt gerestaureerd. Een nieuwe generatie neemt bij stukje en beetje op zijn eigen wijze bezit van een brok familiegeschiedenis.

Het pand Allanstraat is een van de huizen die in dit gedeelte van Westzaan werden gebouwd rond 1740, nadat een grote brand daar een viertal huizen in de as had gelegd. Het was niet het eerste bouwsel op die plek: bij de restauratie, die deze zomer zal zijn afgerond, werden de fundamenten gevonden van een nog ouder huis. Bij verdere naspeuring naar oudere sporen van bewoning werden aardewerken scherven gevonden uit de 13e en 14e eeuw, terwijl uit de 16e en 17e eeuw bruin geglazuurd Duits steengoed en vensterglas te voorschijn kwamen. Overblijfselen van een oude lier doen vermoeden dat op dit terrein eertijds een sloopshellinkje te vinden was.

Het familiehuus na de restauratie.

De plattegrond van het huis uit 1740 wijkt nauwelijks af van die van het huis zoals we dat nu kennen. Het bestaat uit een langs de weg geplaatst woongedeelte met de entree vrijwel in het midden en met een afluiving over de volle breedte aan de achterzijde. Haaks daarop, langs de zuidzijde van de Weelsloot, ligt het achterhuis, waarin zich vroeger ook de 'meidekamer' bevond.

Ruim een eeuw later, zo rond 1858, kwam het huis in handen van de familie Tip, die het tot op de dag van vandaag in bezit heeft. De heer Tip sr. weet nog maar al te goed hoe het bootje er uit zag, dat een paar keer per dag heen en weer pendelde tussen de Weelbrug en het Kooger station.

In de 19e en het begin van de 20e eeuw werd het huis wel hier en daar gemoderniseerd volgens de toen heersende trend. Zo werden de grote, veelruitige ramen vervangen door kleinere, met een wat meer empire aandoende ruitverdeling, aan de binnenkant van schuifluiken voorzien. De gevels rondom werden met houten delen beschoten, de smuigers vervangen door een moderne schoorsteenmantel en het turfhoek in het achterhuis zal toen ook wel niet meer nodig zijn geweest. Bedsteewanden werden slaapkamers en de zolder kreeg licht en lucht door een dakkapel.

Zelfs het zorgvuldige onderhoud van het huis kon niet voorkomen, dat in het midden van deze eeuw opnieuw herstelwerk nodig was: in 1945 viel de noordelijke fundering van het achterhuis in de Weelsloot! Bij de thans in gang zijnde restauratie is het achterhuis volgens de oorspronkelijke manier gefundeerd.

Toen omstreeks die jaren het huis ter beschikking kwam van familie van overzee, werd er ook opnieuw behangen en geschilderd. De architect was dan ook niet verbaasd, toen hij hier en daar wel zeven lagen verf aantrof. En wat voor verf! Ongebruikelijke kleuren en kleurcombinaties, die de huidige vrouw des huizes voor grote vraagtekens plaatsen. Want kleuren en schilderwerk zijn haar een grote zorg. Mengen, opzetten en beoordelen van kleuren vormen een belangrijk onderdeel van haar besognes. En dat luistert nauw!

Wél een verrassing, tijdens het 'uitpellen' van het huis voordat de feitelijke restauratie kon beginnen, vormden twee wandpanelen aan de binnenzijde van de voorgevel van het hoofdhuis. Met veel toewijding zijn ook deze bijzondere versieringen in hun oude luister hersteld.

'Hoe ver moet je daarin gaan?' is de voortdurende vraag van niet alleen de eigenaar, maar ook van monumentenzorg en architect. Wat moet je herstellen en aanhelen in een oud pand en wat kan je maar beter vervangen? Een goed evenwicht tussen wat economisch, cultureel en praktisch verantwoord is, wordt maar zelden en vaak slechts met moeite be-

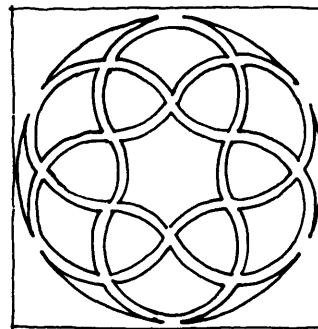
reikt. Bijzonder verheugend in dit verband was bij de restauratie van Allanstraat de goede samenwerking met de afdeling monumentenzorg van rijk en gemeente.

Het constructief herstel vergde veel tijd en aandacht. Er moest aan enkele gevels worden bijgeheid. Ogenscheinlijk gaaf houtwerk viel soms bij demontage tot stof uiteen. De kelder was maar moeilijk droog te krijgen.

Maar boven diezelfde kelder prijkt nu weer de opkamer in zijn oude, intieme sfeer, al werd de bedsteewand niet meer teruggebracht. Dat gold wel voor de kastenwand in het aangrenzende vertrek, waarvan het uitbundig geprofileerde lijstwerk zorgvuldig werd gereconstrueerd. Meer constructief dan decoratief zijn daarentegen de krommers die aan de bovenzijde de verbinding tussen balk en stijl van het houten juk verstevigen. Het was een gevolg van Franse invloeden op de interieurbouw, waarbij vlakke wanden en plafonds verlangd werden. Daarom werd niet meer voor de gebruikelijke korbelen gekozen.

Wanneer we het huis verlaten, valt aan de buitenzijde een heel bijzonder raampje op, waarin het glas-in-loodwerk nu vervangen is door houten roeden, maar het raampje kreeg wel zijn mooie luikjes terug, aan de binnenzijde versierd met een fraaie 'turkse knoop', of 'Toverknoop' (afbeelding). Bij de indeling van de voorgevels werd gekozen voor het terugbrengen van de oorspronkelijke grote ramen en een dubbele deur van staande delen. De uitgesneden platte makelaars, gekopieerd van oude foto's, prijken weer op de kap van voor- en achterhuis als bekroning van twee jaar restauratiewerk, waarvan de ups en downs in vele gevallen door mevrouw Tip zijn vastgelegd op een nu al drie uur durende film. Net als het huis zelf een document van een heel bijzonder proces, waarin zij anderen graag laten delen, blijkens de hartelijke sfeer waarin de redactie van ANNO werd ontvangen.

M.M. van Leeuwen-Enklaar

Turkse knoop of Toverknoop als snijwerk.

Wat gebeurt er met de Kalverpolder?

In ons nummer van juni 1980 schreven wij: 'Zorgen om de Kalverpolder'. In het onderstaande artikel blijkt, dat de werkgroep die de belangen zal behartigen inmiddels aan het werk is.

Allen, die de Zaanse Schans bezoeken, zullen bij de wandelingen, naast al het moois dat de Zaanse Schans biedt, vaak getroffen worden door het prachtige achterland met zijn uitgestrekte weidevelden en vooral in het voorjaar door het

drukke leven van de in deze polder levende weidevogels. Over dit achterland – de Kalverpolder – zijn thans zorgen ontstaan, d.w.z. met betrekking tot zijn bestemming als Natuurreservaat.

Deze zorgen bestaan vooral in:

- a. De vergrijzing van de in de polder werkende boeren.
- b. De verplichtingen om over te gaan tot tank-melkvervoer, hetgeen in dit waterland een onmogelijke zaak is.

De gevolgen laten zich raden. De randgebieden zullen nog wel onderhouden worden, maar het binnenterrein met zijn vele meertjes en eilandjes met rietschoten, zullen onbereikbaar worden door vervening, waardoor dus ook de flora en fauna ten onder zullen gaan.

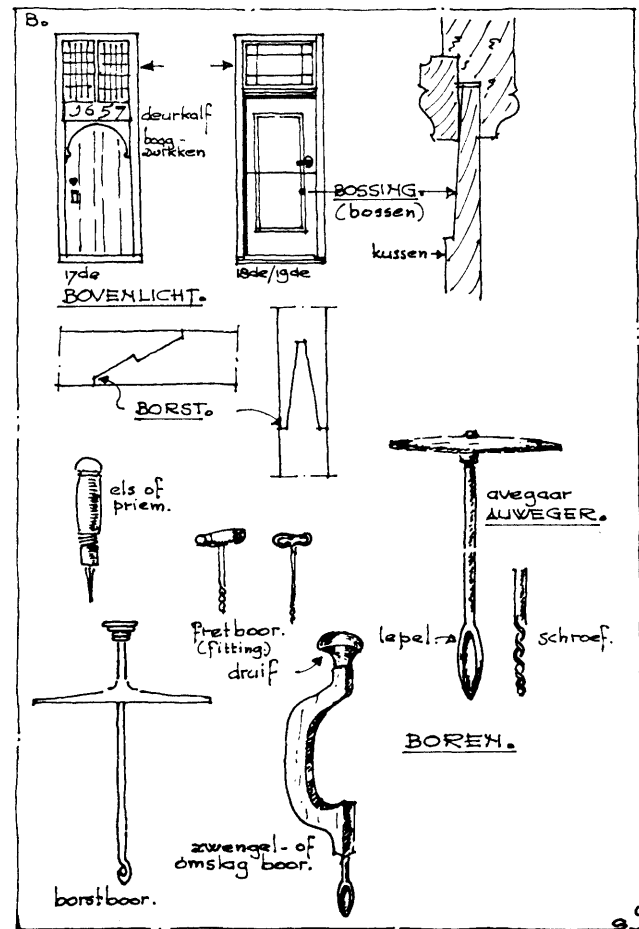
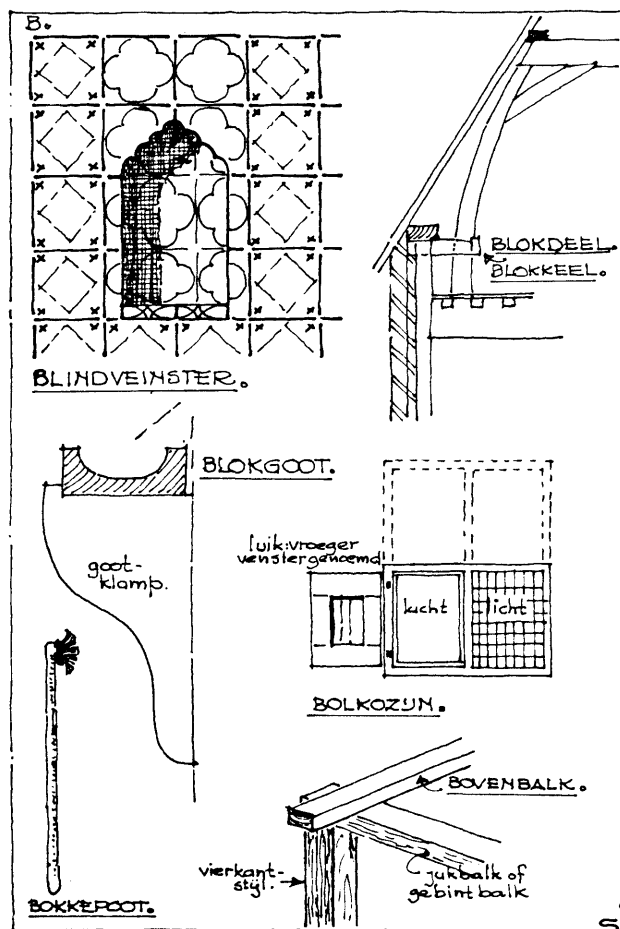
Mede door het feit, dat er van gemeentewege nog geen definitief bestemmingsplan bestaat, hebben vertegenwoordigers van belangengroepen reeds enige malen met elkaar besprekingen gevoerd om tot een vast omlind plan tot behoud van de polder te komen.

Na deze besprekingen is een werkgroep gevormd en deze heeft reeds een schrijven doen uitgaan naar B. en W., waarin alle wensen van de betrokken instanties naar voren zijn gebracht.

Maar er is reeds veel meer gebeurd. De K.M.Z. (Kontaktgroep Milieubeheer Zaanstreek) heeft met toestemming van eigenaren en pachters en met behulp van vele vrijwilligers en medewerking van gemeentewege (door het beschikbaar stellen van materiaal) reeds grote delen van de polder een flinke opknappbeurt gegeven. Plannen om hiermee door te gaan liggen op tafel.

Vele besprekingen zullen nog moeten worden gevoerd, vele contacten nog gelegd, maar het stemt toch tot voldoening, dat de eerste aanzet zo positief is uitgevallen; een reden te meer om met het werk door te gaan tot behoud van deze zo mooie polder.

J.B.

Bouwkundig alfabet

Doorslag. Balk die (op de platte kant) op de gemetselde pilaren, penanten of poeren onder een gebouw rusten waarover de vloerbalken of -richels worden gelegd. Rust meestal op een 'peulu' of peluwhout. Ook wel onderlagbalk genoemd. Zaan: deurslag.

Dorpel. Zie bij **Drempel**.

Dors. Dwarsslout.

Draagbalk. Horizontale balk, bv. langs de vierkantstijlen in een boerderij, waarin de zolderbalken van de buitenstijlruimten (stal, woning, enz.) zijn opgelegd. Zie ook **Tilbalk**.

Dreylen. Vloerplanken in bedsteden; HSbestek Broek in Waterland, 1790: 'de dreylen van 5/4" vure deelen'. Zie ook: **Bedstede**.

Drempel. Drumpel, dorpel. Bij kozijnen de onder- en bovendorpel of -drempel. Voor tussendorpel zie bij: **Kalf en Deurkalf**.

Duiker. Brosse spijker. Zie bij **Spijker**.

Duim. Over het algemeen het twaalfde deel van een voetmaat. De Amsterdamse voet was in elf duimen verdeeld. Na de invoering van

het tiendelige stelsel werd met duim de maat van één centimeter bedoeld. Zie bij **Maten**.

Duivejager. Soort schaaf om een bepaald profiel aan een stuk hout te schaven, zg. halve schaaf. De naam werd afgeleid van de vroegere krullejongen (duvelstoejager) of leerling, die dit soort profielletjes als oefening moest schaven. Tegenwoordig heet het ontstane profiel een duivejager.

Dwarshuis. Huis met de nok evenwijdig aan het pad of de weg.

Dwarssklamp. Horizontale klamp van een opgeklampte deur. Ook gewoon klamp genoemd. Zie ook **Spiegelklamp**.

Eendewacht. Eendenhok omgeven door een houten of gevlochten schutting, die tevens een perk of gedeelte water afscheidde. In veel padreglementen waren deze verboden.

Literatuur:

S. Lootsma, Historische studiën over de Zaanstreek, I; Koog aan de Zaan, 1939, bl. 194.

Eierlijst. Ornamentrând, gesneden met motieven in de vorm van een ei, afgewisseld door spitse punten.

End. Deel van een huis, kamer. Komt voor in de meeste 17de en 18de eeuwse bestekken en boedelbeschrijvingen van woonhuizen. Kleine huizen hadden slechts een voorend of bestend, met een achterendje of keuken. Bij de grotere huizen was het achterend meestal de staart of achteruitbouw, waarin dan de keuken en het washok met de vatenbank zich bevonden. Ook gebruikt met de aanduiding van de ligging ten opzichte van de windrichting: het oosterendje. Of van de toegepaste kleur: het blauwe end. Andere voorkomende gebruiksnamen: voorend, binnenend, caggelend en soomerend.

Literatuur:

R. Meischke, Het Nederlandse woonhuis van 1300-1800, Haarlem 1969.

S. Honig, in bijdragen en mededelingen Nederlands Openluchtmuseum, 1977/2.

Empire. Stijlrichting in de Franse kunst. Ontwikkelde zich uit de classicistische, late Louis XVI stijl. Onder Napoleon I tot bloei gekomen en overal in Europa doorgedrongen. Kwam tot uiting in het binnenhuis, meubilair, vrouwenkleding en de architectuur. O.a. te zien klokgevel aan de Zaan van de oudheidkamer in Zaandijk, buitendeuren met O-vormige panelen en de zes-ruits ramen met brede middenstijl. Na 1820 vereenvoudigd: tot 1830 dan in Frankrijk genoemd Restauration en in Duitsland verburgerlijkt tot de Biedermeier-stijl.

Endelschot. Beëindiging of dichtmaking van een ondergoot.

Endelstijl. De gebintstijlen van de kopgevels van een huis of pakhuis.

Engels raam. Schuifraam met houten roeden; o.a. bestek raadhuis Westzaan, 1780.

Estrik. Vloertegel of plavuiz. Zie bij Tegel.

Ezelsrug. Tweezijdig schuine, gemetselde afdekking van een muur (tuinmuur, gevelafdekking).

Faambeeldje. Bazuinende engel. Fama was de godin van het (goede en het kwade) gerucht.

Literatuur:

J. Schipper, in artikel over de tuin van de stichting Zaan Schoon aan de Hoogstraat in Koog aan de Zaan, Anno 1961, april 1962.

Festoën. Slinger of guirlande van bladeren met bloemen en vruchten. Uitgevoerd in steen, hout, stucwerk of terracotta en soms in kleur beschilderd. Langs vensters en andere muuropeningen of in **Frontons.** Voorbeelden: het v.m. weeshuis, Kerkbuurt te Oostzaan, vele Zaanse gevels en raadhuis Wormer.

Fitting. Schroefboor, fret of fretboor.

Flaterig. Een stuk hout is flaterig wanneer het hart los ligt ten gevolge van (hart)scheuren.

Formeel. Houten raam- of steunconstructie om bogen op te metse-len.

Franse lelie. Veel gebruikt hoekfiguur op 17de eeuwse tegels.

Fries. Horizontale band met schilder- of snijwerk en ook met metselmozaïek, om een gevelvlak of deel daarvan aan de bovenzijde te begrenzen. Ook boven bovenlichten in een deuropening.

Frontispice. Zie **Fronton.** Vaak in bestekken en omschrijvingen verbasterd tot woorden als: franse spies, franspies, enz. Bv. in het Hoopwerksdagboek van L. Hooglander (1732): '... In Maert. Een franse Spies aengenomen ...'.

Fronton. Driehoekige of segmentvormige bekroning van o.a. topgevels. Het doorbroken of 'gebroken' fronton wordt in en na de baroktijd aangetroffen. Oorspronkelijk toegepast door de Grieken die op de korte gevels van hun tempels deze bekroningen aanbrachten, waarvan de belijning dan evenwijdig was aan de dakhelling. Veel toegepast als bekroning van Zaanse klokgevels. Verdere voorbeelden: v.m. raadhuis in Westzaan en de Lutherse kerk in de Vinkenstraat te Zaandam.

Een hartelijk welkom aan de navolgende nieuwe leden:

De Heer H.R. Hummelen

H.J. Meijer B.V.

Mej. S. Wijnsma

Stichting Historisch Boerderij Onderzoek

Mevr. M.H. de Vries-Ton

De Heer H.A. Happe

De Heer R. Hoep

De Heer J. Blanken

Mej. N. Wijnsma

Mevr. J. Brouwer-Vas

De Heer J. Broeksma

Mevr. M.A. Fruin

Mevr. G.H. Sékeris

De Heer G. Spiering

De Heer P. Winkler

Mevr. J.A. van Zeeland

De Heer M. Kat

Amsterdam

Amsterdam

Amsterdam

Arnhem

Bergen

Koog a.d. Zaan

Koog a.d. Zaan

Krommenie

Uithoorn

Wormerveer

Zaandam

Zaandam

Zaandam

Zaandam

Zaandam

Zaandam

Zaandijk

De ledenwerf-actie 1981

In ons vorige nummer voegden wij een inschrijfkart bij en verzochten onze leden om medewerking bij het winnen van nieuwe leden. Volgens nevenstaand lijstje kwamen er wel een aantal bij, maar het zijn er niet genoeg. Als U Uw oningevulde kaart nog hebt liggen, doet U dan alsnog een poging bij een belangstellende.

Want dat dient U vooraf te bedenken: het zijn de belangstellenden in de Zaanstreek en in de houtbouw in het bijzonder die lid willen worden. Eén onzer leden won vier nieuwe leden op één avond.

Laat vooral een exemplaar van ons orgaan zien en vertel erbij, dat men dat vier maal per jaar ontvangt.

Berichten

Alle oude nummers van 'Anno 1961'

Wij hadden 10 collecties gereedgemaakt van alle tot nu toe verschenen nummers (77) van ons orgaan Anno 1961. Enkele exemplaren zijn fotocopieën. Daar zijn er nu reeds vijf van verkocht. Het is een unieke gelegenheid want ze worden geleverd, opgeborgen in twee originele bordcartonnen mappen. Het zijn de laatste die we nog bezitten (U weet wel, gemaakt van het Zaanse Bord van molen 'De

Schoolmeester'). De prijs, inclusief de mappen, bedraagt f 90,- contant, als ze worden afgehaald bij de heer B. IJskes, Zonnewijzerspad 6, Zaanse Schans, 1506 BW Zaandam. Tel. 156833, gironummer 626379. U kunt per giro bestellen. De kosten voor toezending zijn verhoogd en bedragen thans f 6,25. Totaal bedrag is f 96,25.

Folkloredag 1981

Op 15 augustus, op zaterdag, zal weer op de Zaanse Schans de jaarlijkse Folkloredag worden gehouden. Ook nu zullen er allerlei kraampjes zijn, daarbij vooral te noemen, die van oude ambachten als kantklossen, mandenmaken, houtsnijden, enz.

Ook onze vereniging staat er weer. U kunt dan kennis nemen van al onze uitgaven w.o. plaatwerken. Verder zullen de kalenders van de Schans 1982 bij ons verkrijgbaar zijn.

Boekje 'Het Bakkerij Museum'

Over de geschiedenis van het Bakkerij Museum is een boekje verschenen getiteld 'In de gecroonde duivekater'. Het is een uitvoerig geïllustreerd werkje, dat is geschreven door de gemeente archivaris van Zaanstad.

Kortom, U moet het zelf maar eens lezen; het is interessante lectuur. De prijs is f 2,-, verkrijgbaar bij B. IJskes, Zonnewijzerspad 8, Zaanse Schans, te bestellen per giro a f 2,80, Postgiro 626379.

Vereniging „Vrienden van het Zaanse Huis”

Goedgekeurd bij K.B. van 16 augustus 1967.

Secr.: R. de Hoog, Zonnewijzerspad 8, 1509 BW Zaandam
Penningmeester: J. Benjamin, T. Slagterstraat 1, 1551 CE Westzaan

Postgiro 742899 ten name van:

Penningm. Ver. Vrienden v.h. Zaanse Huis, Westzaan
Redactie „Anno 1961”: Ads Bouman; S. de Jong; M. van Leeuwen-Enklaar en M.L. Tiesinga-Autsema.